

LIETUVA

Nr. 4

CHICAGO, ILL., PETNYCZIA, 28 Sausio (January). 1898 m.

Metas VI

ENTERED AT THE CHICAGO, ILL. POST OFFICE AS SECOND CLASS MATTER.

The Lithuanian Weekly

"LIETUVA"

Published at Chicago, Ill., every Saturday.

Executes all kind of Job Printing and translating in Lithuanian, Polish and English languages.

Subscription \$2.00 per year.

All communications must be addressed to

A. OLSZEWSKI,

924 33rd St., Chicago, Ill.

Sub-Sta. No. 60.

Nedėlinis laikraštis

"LIETUVA"

Išleista kas Subata Chicago, Ill.

Kasduoju ant metų:

AMERIKOJE.....\$2.00

Užmare.....\$3.00

"Lietuvos" spausdintu spausdina

wisokos Knigas, Konstitucijas

ir wisokius kitus drukus

lietuviskai, lenkiskai

ir angliskai.

Darbaatleika

graziai, greitai ir pigiai.

Užrašant "Lietuvą" ir prisidant

prisidant pinigais už ją, kaip ir su wisais kitais

laikraščiais, "ada reik uždeiti atitinkamą

adresą:

A. OLSZEWSKI,

924 33rd St., Chicago, Ill.

Sub-Sta. No. 60.

CHICAGO, ILL.

Politiszko žinios.

—0—

Prancūzija.

Kaip jau pereiname numerį

paminėjome, po prowa Esterha-

zy, Prancūzijoje pakilo žydų ne-

kentimas ir mairizmas. Sumiszi-

mus Paryžiui greitai suvaldė,

kadangi čia yra daug kariau-

nos; čia ne dave mairizmas išsi-

slaptinti: išsiųstos kariuonos pa-

trolės mairizmą minias greitai

suvaldė ir išsivie. Už tai pie-

tinę Prancūziją ir tuose mies-

tuose widurinė, daužė žydų pur-

dawinyzias, namus, išplėšė si-

nagogas. Rabinai įsakė žydams,

idant jie sėdėtų namieje ir ne pa-

sirodytų ant ulyčių, kol įnirši-

mas pries žydus truputį ne pa-

siliaus. Didžiausi sumisizmai

buvo prancūziskoj waldyboj

Sziaurinės Afrikos, Algerioj.

Žydiszkoj miesto Alger daly,

minios žmonių daužė wisą žydų

gywenimuose ir pardawinyzios.

Gubernatorius išsiuntė wie-

ną eskadroną raitelių, kurie, su

kardų szonais muszdamis, stengsi

minias išsawykty ir plėsimus

apstabyti. Apstabydė rods, bet

tikt ant trumpo laiko; išsawykty

pradėjo wėl rinkties i kruwas,

ragindami wies ne žydus prie

ginkly. Peiliai ir rewolweriai

buwo darbe, wienas žydas liko

užmuzstas. Į pagelbą raiteliams

atsiuntė kariuonas diti zuawais

wadinam; prie waikymo diktai

žmonių likosi sužstę. Su wir-

szum 200 žydiszkų krautuwi

likosi išsawykty. Sumisizmai

wienok dar neapstabyti.

Paryžiaus parlamente, ant pa-

siuntinių suėrinkimo užgimė

muszynės tarp pasiuntinių; pa-

sibaigus joms, ant grindų wolio-

josi 150 nuo kaklo nuplesztų

krawaty, keli skwernai, ranko-

wės. Karszai čia mat darba-

wosi ant tėwynės labo.

Nuo Chinų pakrancijų.

Sutraumusios karizskus laiwus

Europos wieszpatystės, besidaly-

damos Chinų waldybas, pradeda

terp sawę pykties. Maskolija

norėjo, ant užmokėjimo japonie-

norėjo mat ir atsakancios

sau naudos. Pajutusi tų Anglija,

užmanė Wokietijai susidėti ir

paskolinti Chinams 16000000 ta-

belių ant 3% ant metų; Chinų

randas noriai ant to sutiko, tikt

mat Maskolija pamacziusi, kad

Chinai gal isztrukti isz jos beso-

czijų nasrų, pakėlė protestą ir ne-

norė daleisti pasiskolinti pinigų

nuo Anglijos ir Wokietijos, nors

tos wieszpatystės paskolina ant

geresnių iszlygų. Nepasitiki-

mas ir sawitarpinis pawidėjimas

dabar dar labiau pikiło. An-

glija ginkluoja wisus sawo kariz-

skus laiwus, i portus sutraukė du

kariaunos korpusu, rengia juos

siųsti prie Chinų pakrancijų

priesz Maskoliją. Matomai pas-

kutiniai ne pasisekė užganėdinti

Japoniją, kadangi toje isziuntė

prie Chinų pakrancijų 30 kuriz-

kų laiwų; Maskolija gi čia jų

turi wos pusę to skaitliaus. Mas-

kolija, kaip spėja, pareikalawo

nuo Prancūzijos pagalbos, ir toje

isziuntė jau 4 naujus karizskus

laiwus ir siunczia jų daugiaus su

žemės kariauna. Prie tokių są-

lygų karė gal greitai užgimti. Ar

ji užgims, sunku dabar žinoti, ka-

dagangi abi prieszingos pusės baigi-

nasi karę pradėti. Jeigu Angli-

ja taptų sumuzsta, tai ne tikt nu-

žudyty įtekę Chinuose, nustoty

Indijų ir gal Airijos; jeigu su-

musztų Maskoliją, tai ją nustum-

tyt wisi nuo Didžiojo oceano.

Čia pawojus didenis negu karė-

je su Turkija.

Ispanija ir jos waldybos.

Ant salos Kubos maisztai trau-

kiasi toliaus. Ispanizskas ran-

das pranesza, buk čia dalykai

teip stowi, kad galima laukti wi-

szisko maisztų pergalejimo, ka-

dagangi juo toliaus, juo daugiaus

maisztinųjų wadowypasiduodaisz-

paujonam. Laikraszcziai wienok

pranesza wis apie naujus susirė-

miniu, kas wėl rodo, kad maiszt-

ininkai ne eina silpnyn, jeigu jie

prieszinasi iszpanijonams. Maisz-

tininkai degina, kur tikt gal, szieną

ir sziaudu, idant iszpanijonai ne

turėtų kuom arklių szerti. Iz-

panizskas laiwus "Galicia", netgi

ir Hortillo, paėmė atkakusį sa-

muniejia ir walgio produktais dėl

maisztinųjų laiwų. Apskritai i-

mant, ant salos Kubos turėjo kas

swarbesnio atsitiikti, jeigu Ame-

rika siunczia sawo karizskus lai-

wus prė Kubos pakrancijų. No-

rinti Ameriką i karę istumti ber-

žys laikraszcziai paduoda wiso

kias melagingas žinias: ne seniai

je praneszė, buk Amerikos kon-

sulius, Lee, likosi užmuzstas mie-

stas Havanaj. Žinia ta wienok pa-

rodė melaginga, tyčia paleista

ant nupuldymo wertės amerikoi-

nizskų ir iszpanizskų popierų, ku-

rias paskui pigiai gal pirkti pin-

guoziai. Jiems tarnaujanti laik-

raszcziai mat dėl biznio melagys-

tas platina. Jeigu syk susimuzs-

tyt tarp sawę už Chinų pasidali-

nimą Europos wieszpatystės, tą-

syk gal Amerika, nesibaugydama

isizkizmo Europos, bandyti per

karę Kubą sau paweržti; kol wie-

nok tos karės dar nėra, Amerika

bijosi su Ispanija karę pradėti.

Prie Kubos pakrancijų ir Wokie-

tija atsiuntė du sawo karizskų lai-

wu: "Charlotte" ir "Gneisenau",

nežinia, ar ant daboimo amerikoi-

ny, ar iszpanijonų.

Austrija.

Tautiszki nesutikimai Austri-

duona, bet ne reikalawo mokini-

tiesi kalbos gywentojų. Dabar

čia jau turės but kitaip: nors

Badenio užmanymo ne užtwirti-

no Windobonos wieszpatystės

roda ir nors Badeni pasitraukė,

jo wietą užėmė Gautsch, iszdawė

padawadyjimą, pagal kurį, wisi

Czekijos urėdinkai turi mokėti

gerai abidwi kalbas, taigi czekisz-

ką ir woksizką; prows suduce

turi but perkratinėjamos tokių

kalbų, kokios kalbos reikalawia

turinti prowas. Taigi isz tikro

tas padawadyjimas ne daug ski-

riasi nuo užmanymo Badenio, to-

dėl, kaip ir tasai, suerzino wokie-

czius ir dar labiau pakėlė sawi-

tarpinį neutikimą czekų ir wo-

kiczų. Mieste Prajoj, prowini-

cijonizskame seime buwo smar-

kus sumisizmas. Atėjęs i seimą

pasiuntyns Wolf praneszė, kad

ant ulyczios czekai sumuzė wo-

kietį studentą. Žinia ta suerzino

wokieczius, jie reikalawo, idant

Czekijos wirszininkus pasitraukty

nuo urėdo, kadangi jis waldyti

kraszę ne moka. Užgimė reku-

wimai teip, kad reikėjo seimą už-

daryti. Idant ne erzinti czekų, Cze-

kijos wirszininkas uždraudė wokie-

cziams studentams neszioti korpo-

racijų uniformus. Tas padawa-

dijimas nepatiko uniwersitetui

semtai, jo snarniai atsiskė nuo

sawo wietų, studentai ne lanko

uniwersiteto.

Wokietija.

Wokietijoj, nors lenkizskas

Poznaniaus archiwyskupas, Stab-

lewski, atkako i miestą Kiel, pa-

laiminti i Chinus iszplaukianti

Wokietijos cieciorus broj, bet

randas rengia naujus panczius ant

lenkų. Deszintis ar daugiaus

metų atgal, parlamentas prijū-

no randui 100 milijonų markių

ant iszpirkimo žemės nuo Lenkų

Poznaniaus ir Wakarinųjų Prusų

provincijose ir ant apsidinimo

ant nupirkty plotų woksizskų ko-

lionistų. Isz ty pinigų, teip wa-

dinama kolonizacijos komisija

iki szio iszleido jau su wirszum

70 milijonų. Todėl dabar randas

pareikalawo nuo parlamento

pasiskolinti 100 milijonų markių. Lenkai

smarkiai priesztarawo, bet wo-

kizski ministeriai, o tame ir kata-

likas, Wokietijos kancleris, kun-

gaizstis Hohenlohe dar smar-

kiaus ant jų užpuolė už esanczius

ir ne esanczius kaltes. Wisokios

priesz lenkus rengiamos tiesoms

Wokietijoj smarkialiai prieszta

rauja wien socijalistai, tikt jie

wisada už ty tiesas balsuoja, ki-

loms partijoms lenkai ne gal pa-

sitiikti. Twircziausia isz Wokie-

ties partijų yra teip wadinama

centro arba katalikizska partija,

bet ta partija paremia wientikias

lenkus tikt jų tikėjimuszkuose

reikaluose; kitokiuose gi lenkų

reikaluose centro pasiuntiniai ar-

ba balsuoja prieszais lenkus, ar

wisai ne balsuoja ir tokiu budu

palengwina pergalejimą lenkų

prieszams. Už tai rengiamos tie-

sos priesz socijalistus, kurių wo-

kizskas randas ne mažiaus už len-

kus ne kenzcia, lenkai tankiaus

balsuoja su socijalistų prieszais,

arba laike balsawimo pasitraukia.

Pietini Amerika.

Kaip žinote, bandymas užmuszti

Brazilijos prezidentą nepasise-

kė; pasamdytas užmuzsėjas, wie-

ton prezident, užmuzsė karės

ministerį. Potam likosi sumiti

tuli augszciausi urėdinkai, sena-

dowas sukaltbio buwo wice prezi-

dentas Pereira, bet jis ant kauči-

jos likosi paleistas, prows jo

dar ne buwo. Dabar wienok pas-

tatę už ji kaučijs atėmė jį atgal,

todėl Pereira, jeigu dar ne pabė-

go, turės but suaregztuotas.

Terp dwiejų Pietinės Ameri-

<

Isz wispr.

[Mieste Palermo, Italijoje, dabar susekė didelę plėščių organizaciją susidedančią iš 70 gans žmonių ir turtingų miesto jaunų vyrų. Susekė juos neteizai: viena mergaitė užtėmė, kaip tie plėšikai atgabeno gyvą suraižiotą žmogų į urvą esantį už miesto ir jį urve užkasė. Mergaitė, parežusi namon, papasakojo apie tai tėvams, o tie pranešė į policiją. Mergaitė vienok pažino vieną iš plėščių ir tas likosi suintas; toliaus gi susekė ir kitus. Wado wu ty plėščių buvo vienas iš turtingiausių mieste kontraktorių namų statymo. Plėšikai tie plėšė mieste ir jo aplinkinėse, paverždavo turtingų žemynų sanarių ir reikalavo išpirkimo. Priesu suėmimą, jie nužudė keturis savo sanarius, kurie nesutiko ant padalinimo išplėštos swetimos grėybės, ir žadėjo apskųsti policijai. Kaip wieną iš tokių gyvą užkasė, matė augščiaus paminėta mergaitė.

[Moteris profesorius augštesnių moteriszkų kursų Kriakawoj, garsaus lenkiszko geografo, Baranowskio, matomai įgavo proto sumaiszymą: isėjusi isz namų, atėjo ant geležinkelio linijos netoli parko ir atsiguė ant sėnų; tuom tarpu atbėgo renkant ant kelio wagonus lokomotywa, maszinistas matomai ne matė ant sėnų gulincios, tiesiog ant jos ir užwaziawo. Ratai susiwisupowję kojis ir galw, nelaiminga moteriszkė atliko ant wietos. Buwo ji dar ne sena. wos 50 metų amžiaus, paliko wyra ir 9 waikų.

[Mieste Tiflise, ant Kaukazo, Maskolijoje, ant iszėjusio isz sudorumo ant uleyzios, Kaukazo bajorų wirszinko, kunigaikszcio Bagratijono Muchranskio, užpuolė adwokatą, maskolius Pliusczewskį, su peiliu subadė ranką ir paskui dar paleido suwį ir pataikė į pilw. Atlikę su savo priesu, pabėgę keli žingsnius, antrą suwį paleido sau į smilkinį ir atliko ant wietos; buwo jis 80 m. amžiaus senelis. Paszwomas kunigaikszcio Muchranskio, kaip nusprendė daktarai, yra teiposgi mirtinas.

[20 d. Spalių pereinų metų, ties miestu Chabarowsku, Siberijoje, natų, ties žwagždėmis Grizolio ratu užtėmė naują žwagždę; ji buwo didesnė už kitas matomas ant dangaus žwagždes ir greitai mainė sawo wietą: tai traukė į sziaurwakarų, tai į sziaurų rytus ir kilo wis augstzyn. Tą apsirėszkimą matė per kelias walandas; žwagždė ta isz palengwų traukė į sziaurwakarų. Kas tai galėjo buti, tikrai nežinia; spreadžia, kad galėjo tai buti Andreos orlaivys.

[Ant lauko Severac Le Chateau, netoli Paryžiaus, Prancuzijoje, natų, ties žwagždėmis Grizolio ratu užtėmė naują žwagždę; ji buwo didesnė už kitas matomas ant dangaus žwagždes ir greitai mainė sawo wietą: tai traukė į sziaurwakarų, tai į sziaurų rytus ir kilo wis augstzyn. Tą apsirėszkimą matė per kelias walandas; žwagždė ta isz palengwų traukė į sziaurwakarų. Kas tai galėjo buti, tikrai nežinia; spreadžia, kad galėjo tai buti Andreos orlaivys.

[Usurizkame apskritij, Siberijoje, dirbant naują geležinkelį, 30 wiorstų nuo Wladiwotoko, užtkio didelius akmeninių anglių plotus; anglys čia prasideda ant pato žemės pawirszius, sturuma anglių eilės yra wienas siekis; isz wiso, pagal inžinierų iszskaitimą, yra čia anglių 40000000 pudų. Anglys pasirodė labai geros; rengia čia jau dabar naujas anglių kastyne.

[Ant salos San. Domingo, wienos isz Didžiųjų Antlių salų, buwo smarkus žemės drebėjimai, prie ko diktai namų likosi sugriautų arba pagadytų. Apie užmuzstus rods nieko nerzso, bet apkultų buwo diktai: žemės drebėjimai pagimdė tarp gyventojų baime, pasiłowę wisoki žmonių susineszimai. Tulose salos krasztuose, nuo žemės drebėjimo užgimė dideli twanai.

[22 d. Sausio buwo rytiniuose krasztuose, pradedant nuo Pietinės Maskolijos, wisziskas saulės užtė-

mimas. Į tuos krasztus isziųgti tapo mokslinciai dėl tēmųjimų, tikt tie tēmųjimai ne wisur pasisekė; geriausiai pasisekė Indijose, kadangi čia dangus buwo giedtas; Maskolijoje gi tirszi debesy tēmųtojams uždengė saulę ir jos wisai negalima buwo per debesis matyti.

[Nuo neseniai labiaus pagarsėjusi Abisinija neužlgio sulauks pirmutinio geležinkelio, kuris sujungs tą krasztą su jurėmis. Prancuiziska kompanija gawo nuo Abisinijos karaliaus daleidimą nuwesti geležinkelio liniją nuo prancuzams prigulincio Somali prancantės, porto Dzibutti, į prigulintį Abisinijai Hararą. Minėta linija bus 280 mylių ilgio.

[Mieste Ankonoj, Italijoje, buwo smarkus sumisizimai: iszbadėje priemieszczų gywentojai, neturėdami darbo, pakėlė maizstus, pradėjo daužyti duonos pardawinyzias. Ant suwaldymo ba duolius sutraukė kariauwa, kuri ba duolius rods suwaldė, bet pri to diktai ji likosi suzeistų, dar daugiau suaresztawo.

[Maskoliziskas randas pereitą metų sudegino daug senų popierinių pinigų: 29 d. Lapkričio sudegino jų už 18718167 rublių, 15 d. Gruodžio už 20000000 rublių ir 20 d. Gruodžio už 31000000 rublių; todėl dabar Maskolijoje pas žmonis yra isz wiso 999000000 rublių popierinių pinigų.

[Ant Molukų salų, pietrytinėj Azijoje, smarkus žemės drebėjimai isznaikino, tų prigulincijų Holandijai salų sostapilę, miestą Amboyną. Prie to 50 žmonių likosi užmuzstų, suzeistų ji yra per 200, isz kurių dar diktai turės numirti.

[Ant užlaikymo stacziatikiszko popų Maskolijos randas paskiria ant szių metų 9 milijonus rublių; ant pagerinimo cerkwinių moksłainių, arba kitų sakant, ant žmonių kwailinimo, paskyria 7500000 rublių.

[Ilgis geležinkelio Makolijoje, isz kurių bėgioja jau trukiai, yra ant wiso 39703 wiorstų, taigi mažiaus negu 45 syk mažiaus užimanecziose ruimo Prancuzijoje arba Wokietijoje; isz to tikt 7654 wiorstai turi po dwi eili sėnų.

[Maskolizskose Widurinės Azijos walcybose iszdegė su wisu miestais Astrabad, Utkaspizskame apskritij, neiszliko nė wiena trioba; sudėję wisi gywentojų turtai, galwjai, sukrauti jawai ir szienas. Nuo ko užgimė ugnis, tikrai nežina.

[Ant geležinkelio linijos nuo Berlyno į Koloniją, Prusuose, netoli Arensberg, geležinkelio greitasis traukis iszszoko isz rėlių ir isz dalies sudaužė. Prie to trys žmonės likosi užmuzsti, sunkiai gi suzeistų pasirodė 10 žmonių.

[Kastynėse Bonne Esperance, netoli Bruxelles, Belgijoje, besileidžiant kalnėkasams į sziaft, nutruko wirwės nusileidimo prie laisros ir su ja 17 darbinų nu puolė žemyn į olą ir bewėk wisi užsimuzė.

[Angliziskas garłaiwys, "Morteca", plaukiantis isz Baltimorės į Cork, Walijos pakrantėse susidaužė ir paskendo. 30 juriųjū iszgelbėjo, 4 prigėrė, 6 gi prapuolė ir nežina, kas su jais atsitiko.

[Japoniziskas garłaiwys "Nora", iszplaukęs ant salų Pescadores, ant Didžiojo oceano, likos užmestas ant uolų ir sudaužytas. Isz 80 ant jo buwusių žmonių tikt penkis iszgelbėjo, kiti prazuwo.

[Mieste Charkowe, pietinėj Maskolijoje, į kantora fabrika Bormanon natųj įskraustė wagilai ir iszgabeno geležinę kasą, kuriu buwo 93000 rublių gata wais pinigais, wkseliais ir czekiais.

[Wakarinėj Europoj szi metų nepaprastai szilta wasara, ypacz gi Anglijoj. Dienoje Naujų Metų Londone nesziolo jau žydincias rožes ir kitokias pawasario kwietkas.

[Ispanijoje, apskritij Valencija, neiszapaskyti twanai pacziame mieste Valencijoje 30 namų sugriowė; pranesa laikraszcziai ir apie prigėrusius žmonis.

GEOGRAFIJA

ARBA

MOKSLAS APIE ŽEME.

II DALIS.

(Tęsa).

Kalnuose salos vidurio gyvena narsi Hova tauta; jų apgyventoj salos dalyje yra jos sostapilė, miestas Tananarivo, terp kalnų, turi apie 200,000 gyventojų. Isz viso ant salos yra apie 6 milijonai gyventojų. Nuo neseniai užėmė ją prancuizai. Gyventojai bandė isz pradžių iszyviti prancuzus, bet jų pasikėlimus prancuizai greitai suwaldė.

Komorenizskos salos, sziauriuose, prie įėjimo į Mozambiko pertaką, apsaustos koralų rifais, turi nesveiką klimatą; wienos turi sawo valdonus, kitos gi priguli prancuzams.

Maskarenizskos salos yra į rytus nuo Madagaskaro. Augina čia daug cukrinių lėndrių, bet plantacijias naikina tankios wėtros ir audros. Isz tų salų swarbiausios yra: La Reunion, prigulinti prancuzams ir Mauritiuzs-anglijonams. Ant salos Mauritiuzs, atkakę čia europeizski kolonistai, rado negalinti lakioti labai didelį pauksztį drontu wadinamą, kurį greitai su wisu isznaikino, kadangi galima buwo į prisivijus musztį lazdomis.

Sala Sokotra, priesais priežemį Gwardafui, ji kalnuota, auga čia aptiekiose wartyjamas aloes. Gywentojai twia susimaiszima visokių rasų; triobų ne stato, gyvena jie olose, kokių yra daug czianykszczuose kalkiniuose kalnuose. Sala ta prigulėjo seniaus portugalcziams, tiems ją apleidus, užėmė arabai, dabar gi priguli anglijonams.

Azija.

Azija užima didžiausią rytinę dalį rytinio kontinento, nuo ko ir sawo vardą gavo (azi, kalboj iszykusios jau fenicjonų tautos, reiszkia rytus). Yra widurijj terp kitų mazių žemės dalių, prie wienų, kaip antai prie Amerikos, arba prie Australijos, ji tikt prisartina, su kitoms gi, kaip antai su Europa, arba Afrika (per Suezą terpjuri, dabar prakasta) ji jungiasi; todėl tai tautos isz Azijos iszsisiskirstė po kitas musų paswiczio dalis ir jas apgyveno: per Beringo pertaką persigriebe isz Azijos mongolai į Ameriką, salomis pietinės Azijos prisigriebe malajonys į Polineziją ir ją apgyveno; per Suezą terpjuri persigriebe arabai į Afriką, o dar priesz juos kitos Azijos tautos; per grekiszką archipelagą, per Kaukazą, per žemus, teip wadinamus "Tantų wartyus" Uralians atkako tautos ariszkos arba indo europeizskos ir mongolizskos kilnių į Europą.

Azijos kietžemis toliausiai pasiekia sziaurius per Czelskino priežemį, pasiekianti 78° sziaurinės geografizskos platumos, pietuose toliausiai atsiszisa priežemis Buru, po 1° sziaur. geogr. platumos, rytuose Rytinis priežemis pasiekia 208° rytinės ilgumos nuo salos Ferro, wakaruose priežemis Baba — 45° rytinės ilgumos. Tokiu budu matote, kad wasias Azijos kietžemis yra ant sziaurinio žemės puskamulio, tik tulos salos pefina į kitą ekwatoriaus pusę, taigi pasiekia pietino puskamulio. Už tai nuo wakarų rytų link Azija užima didesnę plotą, į tą krasztą ji užima beveik pusę žemės apskriczio.

Azijos krantai skiriasi nuo Australijos arba Afrikos krantų, turi ji daug įspjowusijų į kietžemį jurių ir gilių užtakų, kurios padaro didelius pussalius, bet ant jos didelio ploto wisgi pasiekia dideli kietžemio widurio plotai kurie skiriasi nuo pakranczių sanarių. Tas widurio Azijos kelmas turi keturkampį pavidalą, kurio kertės atsiemia: į Kariszką užtaką, į Persiszką užtaką, Tonkiniszką užtaką ir Beringo pertaką.

Pakrantėse Sziaurinių Ledinių jurių ne daug yra gilesnių jurių į kietžemį įsigrauzimų, wien Obiszka užtaką iszgraužia į kietžemį iki poliarizskam ratui, kuri drange su Kariszksam jurėms padaro Samojediszką pussalį, toliaus į rytus, Azijos sziaurini dalis traukiasi kaip bukas pussalis, ant kurio pabaigos yra paminėtas jau priežemis Czelskain. Dar toliaus į rytus bėga jau krantai wienodai, be gilesnių jurių įsigrauzimų iki Beringo pertakai; toj dalyj ant Ledinių jurių yra salos: Archipelagas Naujos Siberijos ir Wrangelio Žeme. Sziauriniai Siberijos krantai isz palengwo kyla augstzyn, kyla mat jurių dugnas ir didina isz palengwo kietžemį.

Beringo pertaka siaura, turi siauriausioj vietoj apie 70 wiorstų, negili, todėl per ją ne persigriežia szalto vandens srovė isz Ledinių jurių į Didįjį oceaną, kurisai plauja rytinės Azijos pakrantes. Sziaurini rytinės Azijos kietžemio dalis pasibaigia Czukocku pussaliu, kurisai prisartina prie tokio jau pussalio pakarinės Amerikos dalies. Ant rytinio Azijos szono yra jau daugias gilių jurių į kietžemį įsigrauzimų negu ant sziaurinio. Yra čia jurės: Ochokos, Japonizskos, Geltonosios, Chinizskos, atidalytos nuo oceano salų eilėmis, kaip antai: Kurilizskoms, Japonizskoms, Liu-Kiu, Malaiszskoms, ir pussaliais Kamczatkos ir Koreos. Salos tos pasidarė nuo užliejimo jurių kietžemio dalies, tos salos yra tai labiaus iszskilusios kietžemio wietos, kurio žemsnės dalis užliejo oceano wandenys.

Pietinis Azijos szonas, aplietas Indiszko oceano, turi daugiasiaulį gilių įspjowimų, kaip antai Bengalizką, Indo-Arabiszką, Persiszką užtakas ir Raudonasias jures, kurios isz wien su pietinėms Chinizskoms jurėms suskaldė Azijos

kietžemio pietinę dalį į pussalius: Indo-Chiniszką, Indostaną ir Arabiją; toj dalyj, rytiniame kraszte yra daugiasiaulį didelių salų, teip wadinamas Rytinių Indijų arba Malajizskos akchipelagas, kurį anglizski geografi wadina Australasija ir priskaito prie Australijos, bet wiksizki geografi laiką jį už Azijos dalį.

Vakarinis szonas tikt pietinėj dalyj pasiekia Viduržeminių jurių ir jų dalies Juodųjų jurių, kurios jungiasi per takomis su Viduržeminiomis; terp tų jurių yra pussalis Anatolijos arba Mažosios Azijos. Toliaus vakarinės Azijos rubežiai traukiasi jau kietžemiu iszilgai pietinio szono Kaukazo kalnų ir rytinio Uraliaus. Ant tų plotų tikt maža Azijos rubežių dalis siekia wandenų, bet wandenys tie isz tikro tai ne jurės, nors juos jurėmis wadina; wandens tie yra tai pietiniai krantai Kaspiszku ir wakariniai Araliszku jurių; jurės tos yra tai užtakos seniai iki čia siekusių Sziaurinių Ledinių jurių, bet pakilus jurių dugnui, jurės turėjo pasitraukti, nuo jų pasiliko tikt gilesnės užtakos, kurios sziaurien wadina Kaspizskoms ir Araliszskoms jurėms.

Azija, pagal sawo pawirszius pavidalą, yra iszkilimu, tikt čia iszkilimas ne užima, teip kaip Afrikoj, didesnė pawirszius dalis; per visą ilgumą, isz wakarų rytų link, nuo Viduržeminių jurių iki Didžiamjam oceanui traukiasi platus iszkilimo diržas, kurisai į rytus labiaus isziplatinas. Tasai Didysos Azijos Iszkilimas tarp žemumų upių Indo ir Amu-Darijos susisaurina kaip Hindukush kalnai ir pasidalina į dwi dali: į Iszkilmą Rytinės Azijos, nuo kurio pietrytuose ir sziauriuose atsiškyrusios atžalos traukiasi į toliausiai nusidriekusias kietžemio dalis, siekia net salą, ant kurių iszkilimo atžalos wėl iszkyła; Iszkilmą Wakarinės Azijos, kuris tarp žemumų Mezopotamijos ir Gruzijos teiposgi susisaurina ir pasidalina į dwi mažesnes: Irano Iszkilmą rytuose ir į Iszkilmą Anatolijos ir Armenijos su Kaukazu wakaruose. Pakraszczuose ir ant nugarų wisų tų iszkilimų yra daug ir labai augstų kalnų eilių, besitraukiančių pusraczių, kurio įdubimas nukreiptas į sziaurį ir susibėgančių wietoj iszkilimų pasidalinimo, taigi wienos kalnų eilės susibėga prie Pamyro iszkilimo, kitos prie Armenizsko iszkilimo. Augsti iszkilimai ir kalnų eilės sunkina widurijj kietžemio gywentojams susineszimus su pakrantėmis, ypacz gi sziaurijj su pietiniais krasztais.

Į Sziaurius nuo to iszkilimo diržo, nuo jo įlinkimo traukiasi Dideji Azijatiszka žemuma, kurios wiena dalis, taigi Turaniszka žemuma, ne turi wandenų nubėgimo, kita gi, Sziaurini arba Sibiriszka turi nubėgimą į Sziaurines Ledines jures. Ta dalis juo toliaus į rytus, juo labiaus susisaurina, kadangi iszkilimas tuose krasztuose isziplatinas ir iszsiszakoja, todėl žemuma rytinėj dalyj traukiasi tikt kaip Sziaurinių jurių pakranczių juosta.

Į pietus nuo iszkilimo juostos traukiasi eilės žemumų, kaip antai žemuma Anatolijos, Mezopotamijos, Indiszka, Indo-Chiniszka ir Chiniszka; žemumas wienok tulose wietose perkerta iszkilimai, kadangi jie, daugelyj wietų nusidriekia iki jurių.

Dar toliaus, į pietus nuo žemumų eilių, triaukiasi mažesni iszkilimai, užimanti Azijos pussalius, kaip antai Arabijos, Dekano ir Malakos iszkilimai; iszkilimai tie ne turi tarp saws susijungimo, su Didžiuoju gi iszkilimu jungiasi tikt isz dalies.

Taigi matote, kad Azija turi visokias formas sawo pawirszius: iszkilimus, žemumas, kalnų eilės ir net depresijas. Terp jos kalnų yra augščiausias turinti wirsznes, Himalaju kalnai, atidalinanti pietinius pussalius nuo kietžemio kelmo, kurių wirszunė Everest netoli 30000 pėdų arba su wirszum 8 wiorstai augščiausias jurių wandenų pawirszius; isz iszkilimų nėra ant musų žemės augščiausias iszkilusių, kaip iszkilimai Pamyro ir Tibeto, teiposgi ir isz depresijų nėra ant žemės gilesnių už depresiją Mirties jurių.

Isz Didžiojo Vidurinio Azijos iszkilimo teka wandens į wisus krasztus: į sziaurius teka didelės Siberijos upės: Ob, Jenisei, Lena; į rytus Chinizskos: Amur, Hoang-ho, Yangtszekiang; į pietus Indo-Chinizskos: Kambadża, Menam, Irrawadi; Indostanizskos: Brahmaputra, Ganges, Indus; į wakarūs: Eufrat ir Tigras; widuriuose, į Aralizskas jures teka dwi gana didelės upės: Syr-Darja ir Amu-Darja. Apskriti imant, Azijos kietžemio widuriai yra sausi, kaip kur yra kontinentalizskos upės, kurios ne pasiekia jurių, bet pasibaigia kokiose klampynėse arba uždarytuose azeruose; werte žmonių susineszimas isz tokių upių yra maža, tiek jos turi wertes, kad paupiuose yra waisinga žemė, kur apsigyvenę žmonės apdirba laukus. Tie be nuotakumo plotai, isz kurių nėra laszas wandens ne pasiekia jurių, wadinasi Centraliszka Azija, kitos to didžiausio musų žemės kietžemio dalys, su upėmis tekanciomis į jures, likosi pramintos Krasztiniais Azijos plotais.

Apart upių nepasiekiančių jurių, dar yra kita Azijos upių ypalybė, tai yra, kad tulos isz jų iszmėtytos poromis, prasideda jos netoli wiena kitos, paskui persiskiria, atsitolina, apima waisingus terpjurius ir prie įplaukimo į jures wėl prisartina, arba, kaip kitos, wisi susibėga į wieną; tokios upių poros yra: Hoangho ir Yangtszekiang, Brahmaputra ir Ganges, Eufrat ir Tigras, Syr-Darja ir Amu-Darja. Azijos terpjuriuose, dėl waisingumo žemės, rinkosi pirmansiai žmonės; tokiose wietose pirmansiai apsirėszkė civilizacija. Biblizskas rojus, kur apsigyveno pirmutinis žmogus, Adomas, buwo juk tarp upių Eufrato ir Tigro, indiszka civilizacija pirmansiai apsirėszkė tarp upių Brahmaputros ir Gangeso, chiniszka tarp Hoang-ho ir Yangtszekiang. Tokiose terpjuriuose susitwėrė pirmutinės wieszpatystės, kurios, priskirdamos paskui kaimynizskus krasztus, augo ir twirtėjo.

Azija, kaip matote, užima didelius plotus, sziauriniai jos rubežiai pareina per paliarizską ratą, tulos salos pareina ekwatorių, todėl kaslink klimato, augmenų ir gyvų sutwėrimų turi čia bet didelės yvarumas. Azija traukiasi pirmansiai per wisus tris dirzus sziaurinio žemės puskamulio, todėl tai antai sziauriuose Azijos yra rubežiai girių, už jų traukiasi jau užsaulusių klampynių plotai tundromis wadinami, wietoj girių auga jau tikt žemucziai krumai, o ant galo ir tie isznyksta; į pietus patinkame wisi kitokį klimatą, karsztus Arabijos piskynus, puikias Indijų girias, kuriose žolės persikeicia į medzius. Apart widurių, Azija turi iszsiszokjusius sanarių ir pakrantes, ant kurių turi didelę įtekme arti jos jurės; todėl tai, kaip widuriuose lytaus laszai tankiai ne gal nupulti ant žemės, kadangi puolanczius karsztis ant kelio pawercia į garą, žemė be drėgnumo pawirto į nevaisingus tirus — tai ant pietinio szono Himalajų kalnų nu puola per metus daugiaus lytaus negu kokiame nors kitame musų žemės kraszte ir čia patinkame tarpiusiais auganczius augmenis.

Kaslink klimato, Azija galima padalyti į tris klimatizskus dirzus: Sziaurini, Vidurini ir Pietrytinį.

(Toliaus bus)

